

ЛІТЕРАТУРА

84. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Правовая культура, 1994.
85. Левина А.С. Себестоимость хлеба и хлебобулочных изделий и пути ее снижения. – М.: Агропромиздат, 1985.
86. Генштейн Ф.М., Журавлев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий хлебопродуктов. – М.: Колос, 1976.
87. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства. Підручник. – К.: Скарби, 2002.
88. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції у промисловості. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.96 р. № 473 // Діло, 1996. № 78. – с. 86.
89. Бойчук І.М. Економіка підприємства: Навч. пос. – К.: Атака, 2002.
90. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000.
91. Экономика предприятия: Учебник / Под ред. В.Я. Гординской. – М.: Банки и биржи, 1996.
92. Крайник О.П., Клепикова З.В. Фінансовий менеджмент: Навч. пос. / Державний університет «Львівська політехніка». – К.: МАУП, 2000.
93. Устенко О.Л. Экономика предприятия: Метод. пос. – К.: МАУП, 2000.
94. Берзинь И.Э. Экономика фирмы. – М.: ИМПЭ, 1997.
95. Варава Л.М. Стратегическое управление в горнодобывающей промышленности. – ИЭП НАНУ, 2002.
96. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Цуцурук Н.М. Уточнення сутності поняття „витрати” і їхньої економічної оцінки на підприємстві // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №11(41). – с. 85–88.
97. П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
98. Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Шаповалові В.М. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Херсон: Олді-плюс, 2003.
99. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 24.12.02 р. № 349 ВР із змінами та доповненнями.

Надійшла 12.09.2008

УДК 658.589

**АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА ЗА РАХУНОК ВЛАСНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ**

А.А.КОВАЛЬ

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті розглянуто і визначено сутність категорії «фінансовий механізм», проаналізовано джерела фінансування інноваційної діяльності, і визначено, що власні фінансові ресурси є найбільш використовуваним джерелом, а також на основі цього розглянуто найбільш доцільні джерела фінансування інноваційної діяльності при використанні власних фінансових ресурсів підприємств

Інноваційна діяльність на будь-якому рівні управління вимагає фінансових вкладень. Відсутність діючої системи фінансування технічного переозброєння на мікрорівні – одна з причин гіпертрофованого розвитку української економіки, у тому випадку коли постійно росте питома вага базових галузей перешкоджає можливості одержання нашою країною гідного місця в міжнародному поділі праці в XXI столітті.

Постановка завдання

На даний час фінансування інноваційної діяльності здійснюється переважно за рахунок власних фінансових ресурсів підприємств. Тому розв'язання проблеми вибору кращого джерела для окремого підприємства є дуже актуальною. Так як фінансовий механізм є основою управління фінансуванням, а дискусії щодо його сутності не припиняються, розглянемо різні погляди вчених на це питання.

Результати та їх обговорення

Категорія «фінансовий механізм» в переліку теоретичних основ управління процесом фінансового забезпечення є однією з вихідних і найбільш дискусійних. Пов'язано це з тим, що теоретична концепція такого механізму формує основу для вибору напрямів фінансового розвитку, тобто має широку сферу практичного використання.

Фінансовий механізм, що на думку окремих вчених, є інтегральним елементом господарського механізму [1; 2], а на погляд інших авторів – його складовою [4], логічно викликає потребу визначитися, насамперед, щодо сутності господарського механізму. Дослідження нами цього питання виявило широку гаму підходів до нього окремих вчених [3; 5; 6]. Існує також думка, що в найбільш узагальненому визначенні фінансовий механізм – це комплекс соціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення і використання фінансових ресурсів для регулювання економічних і соціальних процесів у державі.

Фінансовий механізм можна визначити як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян.

На практичному рівні фінансовий механізм – це складова частина господарського механізму являє собою взаємопов'язану сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Елементами фінансового механізму потрібно визнати фінансові відносини, фінансові важелі, фінансові методи, правове забезпечення та інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління.

Фінансовий механізм інноваційної діяльності зображено на рис. 1.

Фінансовий механізм

Фінансове забезпечення

Самофінансування

Акціонерний капітал

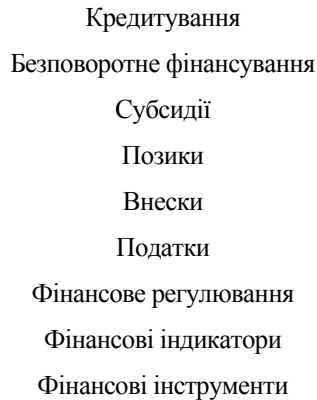

Рис. 1. Фінансовий механізм інноваційної діяльності

Сучасне теоретичне розуміння фінансового механізму та його практична відпрацьованість повинні ґрунтуватися на таких концептуальних положеннях:

- фінансовий механізм об'єктивно включений у загальну систему управління економікою, займаючи в ній особливе місце;
- зміст фінансового механізму об'єктивно обумовлений суттю фінансів, закономірностями їх розвитку, сферою охоплених ними фінансових відносин, роллю в процесі суспільного відтворення, що, в свою чергу, визначається економічним устроєм суспільства, природою і функціями держави;
- фінансовий механізм справляє зворотню дію на розвиток фінансових відносин як інструмент впливу кількісних і якісних його параметрів на темпи й результативність, фінансовий стан держави та суб'єктів економіки;
- фактори, які визначають зміни фінансового механізму, динамічні і забезпечують його постійний розвиток. Кожному новому періоду відповідають свої особливості фінансового механізму;
- внутрішня структура фінансового механізму характеризується комплексом взаємопов'язаних і взаємодіючих підсистем, що являють собою найбільш суттєві його рушійні сили та елементи, об'єднаних за ознакою загальної цільової спрямованості;
- принципове методологічне значення має комплексність фінансового механізму. Як єдине ціле, він повинен бути зорієнтованим на виконання завдань, визначених економічною стратегією;
- основне призначення структурних елементів фінансового механізму у формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.

Наведені характеристики фінансового механізму тісно взаємопов'язані і в комплексі становлять його економічну сутність.

Істотно змінилися джерела фінансування інноваційної діяльності. Ними є бюджетні і позабюджетні кошти, місцеві бюджети, іноземні і вітчизняні інвестиції, власні фінансові ресурси підприємств, кредитні ресурси й інші джерела.

Про розподіл цих фінансових ресурсів на інновації можна судити за рис. 2.

Рис. 2. Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами, %

Понад 90% підприємств здійснювали інновації за рахунок власних коштів, обсяг яких становив майже три чверті загального обсягу витрат (8,0 млрд. грн.). Кредити на суму 2,0 млрд. грн. отримали 145 підприємств. Кошти іноземних інвесторів, обсяг яких становив 0,3 млрд. грн. (3,0%), залучили 23 підприємства. Лише 44 підприємства отримали підтримку держбюджету та 13 – місцевих бюджетів (їх сукупний обсяг становив 152,1 млн. грн., або 1,4%) [7]. Вивчення стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності України (рис. 2) свідчить, що найбільша частка припадає на самофінансування, а найменша – на державне фінансування. Роль приватного капіталу в ринковій економіці важко переоцінити.

Розглянемо детальніше які джерела фінансування інноваційної діяльності доцільніше всього використовувати підприємствам при використанні власних коштів.

Власні кошти суб'єктів господарської діяльності варто розглядати як фундаментальний елемент у системі руху інноваційних процесів. При цьому важливим є те, що власні фінансові ресурси виступають не просто фактором підтримки, а й стимулом до ведення інноваційної діяльності [6].

До переваг фінансування інноваційної діяльності власними фінансовими ресурсами на промислових підприємствах можна віднести:

- підвищення фінансової стійкості за рахунок додатково сформованого з прибутку власного капіталу;
- формування і використання власних коштів, що відбувається стабільно упродовж року;
- спрощений механізм прийняття управлінських рішень;
- висока норма прибутку інвестованого капіталу, оскільки не вимагає сплати позикового процента в будь-яких його формах;
- істотне зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства при їхньому використанні.

Одним з найбільш легко створюваних і використовуваних джерел фінансування інноваційної діяльності є грошові кошти, що включаються в такий елемент собівартості продукції, що випускається, як амортизаційні відрахування. З практичної точки зору, амортизаційні відрахування – це частина виручки від реалізації продукції, що відноситься до собівартості (не обкладається податком на прибуток) і може бути використана для власних потреб підприємства (у тому числі для фінансування

інноваційної діяльності). Ці кошти передовими підприємствами витрачаються не просто на відновлення зношених основних засобів, а на впровадження нових технологій, на закупівлю устаткування, що дозволяє випускати конкурентоспроможну продукцію в момент часу. Чим більша величина амортизаційних відрахувань, тим менша сума податку на прибуток, тим більше коштів залишається в розпорядженні товаровиробника для власного розвитку.

Іншим джерелом фінансування інноваційної діяльності можуть бути кошти, одержані підприємством у результаті реалізації неефективно використовуваних основних фондів. Це досить неоднозначне питання, що вимагає свого індивідуального вирішення в кожному конкретному випадку. Як відомо, переважна більшість виробничих підприємств були побудовані ще в період існування планово-розподільної системи, за її законами, виходячи з задач централізованої економіки. Одним з головних принципів тоді було досягнення економії витрат, підвищення ефективності виробництва за рахунок так званого масштабу виробництва. Це приводило до створення потужностей, що здатні забезпечувати значні сегменти ринку певного товару.

Перед керівниками багатьох великих підприємств у певний період часу виникає питання про доцільність або збереження будівель, споруд, устаткування з метою оновлення виробництва в колишньому масштабі для економічного зростання підприємства, або продажу їхньої частини з метою використання отриманих фінансових ресурсів для інноваційної діяльності підприємства, для спроби організації виробництва нового (зменшеного) масштабу, але з більш високою відносною ефективністю. Останніми роками керівники підприємств дійшли висновку, що поняття масштабу виробництва не надумане, а дійсно багато в чому визначає конкурентоспроможність товаровиробника. Такий показник має чисельні оптимальні параметри і критерії. І відхилення від зазначеного оптимуму як у велику, так і в меншу сторону приводить до зменшення ефективності виробництва.

Самим значним в економічних умовах, що створилися, джерелом коштів для здійснення інноваційної діяльності на підприємстві є прибуток, одержуваний за рахунок зниження собівартості продукції, що випускається, і оптимізації постачальницько-збутових операцій. Але для створення умов, при яких можливе одержання такої економії, необхідно почати впровадження організаційних інновацій ще до впровадження технічних, конструкторських, технологічних. Тільки такою може бути послідовність дій в умовах глибокої економічної кризи.

Діяльність по зниженню собівартості продукції повинна бути організована одночасно за багатьма напрямкам. Основними можуть бути:

- удосконалення постачальницьких і збутових операцій;
- установа постійного контролю за витратами обслуговуючих і допоміжних структурних підрозділів;
- раціоналізація норм витрати матеріалів і енергоресурсів, трудових витрат і інших виробничих і невиробничих витрат.

Але далеко не всі товаровиробники в умовах економічної кризи в стані працювати з позитивним фінансовим результатом. Перед ними в тій або іншій формі постає проблема можливості використання як джерела фінансування інноваційної діяльності власних оборотних коштів. Багатьом керівникам такий шлях представляється найпростішим і природним, особливо з погляду мінімізації необхідних організаційних зусиль і тимчасових параметрів. У цьому немає нічого сумнівного якщо оборотні кошти використовуються на закупівлю нових матеріалів, що дозволяють випускати продукцію більшої, ніж

раніше, споживчої вартості. Зовсім інакше варто оцінювати досить розповсюджені в останнє десятиліття спроби здійснювати технічне переозброєння виробничих підрозділів, матеріальне забезпечення організаційних новацій за рахунок зменшення оборотних коштів. Цей шлях веде до того, що випускати більш конкурентоспроможну продукцію стає практично неможливо. Немає нічого простішого, ніж використання на інноваційні потреби оборотних коштів (особливо в такій високоліквідній формі як грошова), але немає нічого складнішого, ніж зберегти після цього працездатність на колишньому рівні, відновити витрачені не по прямому призначенню (відтворення матеріальних цінностей) оборотні кошти.

Оборотні кошти підприємств підрозділяються на власні і позикові (кредиторська заборгованість). Позикові оборотні кошти можна умовно розподілити на номінальні (кредиторська заборгованість) і фактичні. І в першому, і в другому випадку можна виділити реальні номінальні (кредиторська заборгованість за мінусом значно простроченої) і реальна фактичні (дебіторська заборгованість за мінусом значно простроченої).

Значно менша величина фактичних оборотних коштів у порівнянні з номінальною свідчить про те, що підприємство в оперативній перспективі не зможе розрахуватися зі своїми боргами. А з огляду на усе вищевикладене, чим більше воно буде скорочувати свою кредиторську заборгованість за рахунок зменшення дебіторської (і інших статей другого розділу активу балансу), тим у більш критичній ситуації воно буде виявлятися, тим ближче воно буде до припинення своєї діяльності, до фактичного банкрутства. У цьому «трагедія» вітчизняних товаровиробників.

Виникає питання, чи може підприємство здійснювати інвестування фінансових ресурсів в інноваційну діяльність без втрати оборотних коштів. Практика показує, що може. Але підрахунок такого варіанту досить складний. Здійснення інноваційної діяльності може відбуватися тільки за рахунок і на суму не вище суми прибутку, що залишилася в розпорядженні підприємства. Це як мінімум. В ідеалі ж підприємство з чистого прибутку спочатку повинно збільшити обсяг оборотних коштів на величину індексу товарної інфляції, а вже потім здійснювати інвестування інноваційних програм, що виходять за рамки організаційних або технологічних інновацій у сфері заміни сировини, матеріалів на більш ефективно застосовувані.

Що стосується позикових і залучених ресурсів на інноваційну діяльність, то зовнішні джерела фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності є основою розвитку або досить значимим фактором будь-якого підприємства.

Найбільш привабливою формою одержання ресурсів для організації інноваційної діяльності з боку товаровиробника є оренда (лізинг) основних засобів, за допомогою яких планується виготовлення більш конкурентоспроможної продукції.

Найпростіших і доступним для товаровиробників в умовах перехідного типу економіки джерелом фінансування інноваційної діяльності є використання позикових фінансових ресурсів у формі кредитів.

Банківське кредитування товаровиробників, у тому числі для забезпечення інноваційної діяльності, в усьому світі вважається однією з основ розвитку економіки. Багато транснаціональних корпорацій починали свою історію з одержання й успішного освоєння фінансових ресурсів. Необхідно відзначити, що ситуація з банківським кредитуванням інноваційної діяльності за останній рік стрімко погіршилась. Викликано це загальною дестабілізацією економіки країни. Усі частіше можливий

прибуток від такого фінансування не перебиває ризику, що з ним пов'язані. Ця тенденція досить негативна і державні інститути повинні зробити все можливе для її зміни.

Одним із джерел здійснення фінансування інноваційної діяльності є так звана зворотня фінансова допомога одних підприємницьких структур іншим. Практика застосування зазначеної форми досить велика, що викликано необхідністю швидкого переміщення коштів між різними взаємозалежними підприємствами в умовах нерозвиненості банківської системи.

Однак податкові органи досить наполегливо намагалися виключити або утруднити практику надання зворотної фінансової допомоги. Останніми роками ця форма взаємного фінансування підприємницьких структур застосовується усе рідше, тим більше, що термін змінено з одного року до трьох місяців, що не вкладається в межі строку окупності більшості інноваційних проєктів.

Цікавою формою фінансування інноваційної діяльності є безповоротні ресурси, передані афілійованими особами у фінансовій або товарній формі. Є аргументи як за, так і проти організації переміщення капіталів між підприємствами настільки простим способом.

Але законодавчі органи погодилися з позицією податкових органів і зробили все можливе, щоб виключити безповоротну допомогу з вітчизняної господарської практики.

Висновки

Визначено, що категорія «фінансовий механізм» є однією з найбільш дискусійних, в зв'язку з чим надано низку концептуальних положень, які визначають сутність цього поняття.

Розглянуто джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств за останні роки. Ними є бюджетні і позабюджетні кошти, місцеві бюджети, іноземні і вітчизняні інвестиції, власні фінансові ресурси, кредитні ресурси й інші джерела. Визначено, що власні кошти підприємства використовуються найчастіше. Тому детально розглянуто джерела фінансування інноваційної діяльності при використанні власних коштів.

Одним з найбільш легко створюваних і використовуваних джерел фінансування інноваційної діяльності є кошти, що включаються в такий елемент собівартості продукції, що випускається, як амортизаційні відрахування.

Іншим джерелом фінансування інноваційної діяльності можуть бути фінансові ресурси, одержані підприємством у результаті продажу неефективно використовуваних основних фондів або фондів які зовсім не використовуються.

Самим значним в економічних умовах, що створилися, джерелом фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності на підприємстві є прибуток, що одержується за рахунок зниження собівартості продукції, що випускається, і оптимізації постачальницько-збутових операцій.

Найбільш привабливою формою одержання ресурсів для організації інноваційної діяльності з боку товаровиробника є оренда (лізинг) основних засобів, за допомогою яких планується виготовлення більш конкурентоздатної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Абалкин Л. Назревшие перемены // Вопросы экономики. – 1998. – № 6. – с. 4–9
- 2.Бланк И.А. Управление формированием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с
- 3.Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с

4. Дерев'янку О.Г. Фінансово-кредитний механізм в системі стратегічного управління // Фінанси України. – 1998. – № 7. – с. 28–34
5. Онишко С.В. До проблеми фінансування інвестиційно-інноваційного розвитку // Інноваційне забезпечення структурної перебудови національної економіки: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1999. – с. 53–65
6. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
7. www.in.gov.ua.

Надійшла 18.09.2008